

TIDSKRIFT FÖR POLITISK FILOSOFI
NR 3 2014 | ÅRGÅNG 18

Bokförlaget THALES

Varför enfrågepartier ställer till det

Torbjörn Tännsjö

Redan på 1700-talet visade den franske tänkaren Condorcet att så snart man i en beslutande församling har att ta ställning till tre alternativ eller fler, är det möjligt att cykliska majoriteter uppstår. I valet mellan A, B och C kan det hända att en majoritet fördrar A framför B, en (annan) majoritet föredrar B framför C, och en (tredje) majoritet föredrar C framför A. Var och en med lite föreningsvana är bekant med detta fenomen. Propositionsordningen avgör vilket förslag (vilken majoritet) som vinner. På 1940-talet visade emellertid den skotske ekonomen Duncan Black att detta problem inte uppkommer om människors preferenser är, som han uttryckte saken, ”single peaked”. Att de är *single peaked* innebär, grovt uttryckt, att de kan ordnas efter en enda skala, där sådant som ligger nära den egna ståndpunkten på skalan föredras framför sådant som ligger långt ifrån den. Höger-vänsterskalan i politiken är ett bra exempel på detta. Så länge alla partier kan radas upp på en höger-vänsterskala undviker man cykliska majoriteter. Men då de inte enkelt kan radas upp på en sådan skala kan problemet med cykliska majoriteter bli en realitet.

Vad som kännetecknat svensk politik under de senaste årtiondena är uppkomsten av enfrågepartier. Särskilt Miljöpartiet har varit framgångsrikt. Till deras framgångar kommer nu också Sverigedemokraternas (ännu större) framgångar. På porten till riksdagen klappar ett tredje enfrågeparti: Feministiskt initiativ. Allt det här innebär att vi kan förvänta oss kaos i den svenska riksdagen. Ändå kan man undra om det inte finns sätt att hantera detta kaos.

Vid omröstningen kring budgeten i Sveriges Riksdag i december förra året såg vi exempel på något som inte var någon genuin cykel av majoriteter, men ändå besvärligt nog. Det fanns dels en majoritet för alliansens budgetalternativ, då det jämfördes med regeringens. Men det fanns också en majoritet för regeringens budgetalternativ, om det hade jämförts med Sverigedemokraternas. Utgången av omröstningen var helt beroende av ordningen i vilken alternativen jämfördes. Nu blev det först alliansen mot Sverigedemokraterna, där alliansen vann. Därpå alliansen mot regeringen, där alliansen på nytt vann (med stöd av Sverigedemokraternas röster). Hade regeringen velat undvika detta utfall kunde de ha taktikröstat och skapat en situation av cykliska majoriteter, för att kasta om propositionsordningen. De kunde ha röstat på Sverigedemokraternas budgetförslag, då detta ställdes mot alliansens. I så fall hade Sverigedemokraternas förslag vunnit (om inte Sverigedemokraterna funnit sig och röstat mot sitt eget förslag). Därpå hade Sverigedemokraternas förslag ställts mot regeringens. I så fall hade regeringens förslag vunnit. Man hade undvikit det kaos som nu uppstod.

Varför taktikröstade inte regeringspartiernas ledamöter på Sverigedemokraternas förslag, för att på så vis till sist vinna striden om årets budget? Det förefaller som om det finns ett slags etikettsregler, som hindrar ett sådant beteende. Jag har svårt att förstå meningen med en sådan etikett. Är inte det viktiga i politik att vinna? Men, det är också klart, att det inte alltid är möjligt att vinna på det viset. Som nämndes ovan kunde ju Sverigedemokraterna, om de anat regeringens planer, ha förhindrat en sådan manöver genom att rösta mot det egna förslaget, då det ställdes mot alliansens. I praktiken hade det

varit att ta tillbaka det egna förslaget för att i stället understödja alliansen.

Nå, nu gick det som det gick, och fler problem kan vara att vänta i framtiden. Det hänger samman just med att olika enfrågepartier fått inträde i riksdagen. Man kan fråga sig om det inte finns något sätt att neutralisera deras betydelse utan att manipulera med röstprocedurer. Visst finns det ett sådant. Det har redan framgångsrikt tillämpats på Miljöpartiet. Knepet är att ta in dem i stugvärmen, ge dem makt och inflytande – men nu inordnade på den vanliga höger-vänsterskalan. De berövas sin ”enda” fråga. Det är ju vad som hänt med Miljöpartiet. Det skiljer sig inte längre i stort från Socialdemokraterna.

Priset för Miljöpartiet har varit att man har fått ge upp sin ”enda” fråga, miljön, för att bli ett ”vanligt” parti. Man har fått acceptera förbifarten i Stockholm, sannolikt också att Bromma flygplats blir kvar, att kärnkraften inte avskaffas och att försvarsanslagen höjs. Visst får man vara med och bedriva miljöpolitik, men bara på samma sätt som de traditionella partierna gör det. Själva särprägelns har gått förlorad. Inte längre något tal om drastiskt höjda bensinpriser. Det innebär att Miljöpartiet inte krånglar till beslutsfattandet i riksdagen.

Helt annorlunda är det med Sverigedemokraterna. De har isolerats så att de tvingats att än mer betona sin ”enda” fråga, den om invandringen. Ett sätt att långsiktigt neutralisera dem hade nog varit att ta med dem i den borgerliga majoriteten, ge dem tillträde till maktens inre cirklar, i utbyte mot att de slutar bråka om invandringen. Min gissning är att det är vad som på sikt kommer att hända.

Visst har vi fått ett antal enfrågepartier i svensk politik de senaste årtiondena. Det finns emellertid skäl att tro att de inte blir långlivade i sin form av just enfrågepartier. Höger-vänsterskalan i politiken är allt annat än föråldrad. Klassamhället lever och frodas, om än i föränderliga former. Dessa partier kan därmed tvingas in i fällan med hjälp av löften om en plats i maktens boningar. Själva konstruktionen med ett parti som bedriver en enda fråga är i själva verket instabil. I det långa loppet är det svårt att upprätthålla sådana partier.

Är det då önskvärt med enfrågepartier? Jag tror inte det. Den som vill driva *en* fråga har mer att vinna på att verka utomparlamentariskt, i grupperingar som vänder sig till alla partier med de egna särskilda önskemålen. I själva verket är det risk att den som kapar en fråga och bildar ett parti kring den skadar den egna saken. Det är vad som händer då partiet tvingas krypa till korset och inordna sig bland vanliga partier. Då står plötsligt denna enda fråga utan starka företrädare. Det är vad som hände med miljöfrågan, då Miljöpartiet kröp till korset. Visst kan man hävda att kampen går vidare, att miljörörelsen kämpar på utanför parlamentet, och att den också kan få stöd från t.ex. Vänsterpartiet i riksdagen. Detta är ändå något annat än då den just med hjälp av ett *eget* parti fått tillträde till riksdagen. Det blev då naturligt att identifiera miljörörelse och Miljöparti. Ett kort ögonblick såg det ljusst ut för miljön. Vi är emellertid nu i en process där dessa två storheter, Miljöpartiet och miljörörelsen, går skilda vägar. Att de behöver göra så är nog inte bra för miljön. Det hade varit bättre att aldrig grunda något Miljöparti. Jag misstänker att sak samma gäller feminismen och, för den delen, invandrarfientligheten. När det gäller hatet mot invandring kan man emellertid kanske tycka att det vore bra om det kunde neutraliseras, genom att Sverigedemokraternas tvingas avsvära sig det, i utbyte mot makt och härlighet.